

ALANLARIN DİLLERİ HAKKINDA TARİHİ BELGELER

Ahmat BAYRAMUKOV

Çeviren: ADILHAN APPA

Tarihte "Alan" veya "As" adıyla anılan bu eski halk, M. Ö. dönemlerde bugünkü Kazakistan topraklarında yaşamaktaydılar. Miladi dönemin başlangıç yıllarında ise Alanların büyük bir bölümü Volga ırmağını geçerek Don ırmağı, Kırım ve Kuzey Kafkasya topraklarına gelerek bu bölgelerde uzun yıllar hakimiyet kurmuşlardır. Alanların bir bölümü ise, M. S. V. yüzyılda bugünkü Ukrayna'nın güneyinde yaşayan Cermen- Got kavimleriyle birlikte Orta Avrupa üzerinden İspanya ve Fransa'ya kadar gitmişler ve hatta kuzeybatı Afrika'da bile izler bırakmışlardır. İspanya ve Fransa'da yerleşen Alanların bir kısmı ise daha sonra İtalya dolaylarına göç etmişlerdir.

Kuzey Kafkasya'da yerleşen alanların bir bölümü, Moğol istilasından kaçan Kıpçaklarla birleşerek XIII. yüzyılda Macaristan'a gitmişler, XVII. yüzyılın sonlarına doğru orada Macarlarla karışarak asimile olmuşlardır.

Don, Kırım ve Kuzey Kafkasya'da kalan Alanlar ise etnik ve kültür bakımından diğer kavimlerle karışmamaya özen göstermişler ve XIV. yüzyıla kadar tarih sahnesinde kalmayı başarmışlardır. Alanlar son yıllarını, bugünkü Karaçay-Çerkes ve Kabardey-Malkar topraklarında, Beştav çevresinde, Abhazya'nın Kodor ırmağı çevresinde ve yüksek dağlık vadelerde XVIII. yüzyıla kadar sürdürmüşlerdir.

Alanların bir bölümü ise, Yenisey ırmağının doğduğu bölgelerde XVII. yüzyıla kadar yaşamışlardır. XX. yüzyılın ortalarında bile, Türkmenistan'da yaşayan Alanlar vardı. Bugün, Kazakistan'da Alan adında küçük bir kavimin yaşadığı rivayet edilmektedir.

Eski Alanların döneminde yaşayan bazı alimler şöyle diyorlar: **"Onların (Alanların) içinde çeşitli kabileler yaşıyorlardı. Bunların hepsi de kendilerine Alan derler. Alanların hakimiyetinde olan kavimler de kendilerine Alan derler..."**

Birçok alim, 200 yıldır, Alanların kökenini ortaya çıkarmak için çalışıyor. Ya. Potovski de bu alimlerden biridir. Potovski, yüksek dağların yukarı kısımlarında Alan bakiyelerinin yaşadığına inanıyordu. Ama ne yazık ki onları bulmak için dağlara gitme imkanını bulamadı.

XIX. yüzyılda birçok alim (Klaproth, V. S. Miller, Kulakovskiy) Alanların dilleri hakkındaki materyalleri incelemeye bile gerek görmeden, **"Alanlar İrani bir kavimdir ve bugünkü Osetlerin atalarıdır"** demişlerdir.

Alanların dilleri hakkında dört ayrı görüş vardır.

Bir kısım alim (V. İ. Abayev, Z. N. Vaneev, Z. A. Kuznetsov, Gagloyti, V. Vinogradov) yukarıdaki görüşü benimsemişlerdir. İkinci kısım alim (İspanyol Etnograf Hose Manuel Thomas Tabenara, Kazanlı Profesör M. Z. Zakiyev) Alanların Türk kökenli bir kavim olduklarını ve bugünkü Karaçay- Malkar Türklerinin ataları olduklarını ileri sürerler. U. B. Aliyev, M. A. Habiçev, H. M. Hacilayev, Ş. H. Akbayev adlı alimlere göre ise, **"Alanlar, Türk ve İrani kavimlerden oluşuyordu. Türk kısmı, bugünkü Karaçay- Malkar Türklerinin atası, İrani kısmı da bugünkü Osetlerin atasıdır..."**

B. A. Alborov'un ise kendi görüşünü savunmaktadır. Ona göre, Alanlar çok eski dönemlerden itibaren iki ayrı halk olmaya başlamışlardır. İrani Alanlar, Kafkasya'da M. S. VII. yüzyıla kadar yaşamışlardır. Bunlar Osetlerin atasıdır. Türk Alanlar ise, Kıpçaklar ile birlikte M. S. V. yüzyılda Kafkasya ve Avrupa'ya gitmişlerdir. Plano Caprini, Wilhelm Rubruk, Abulfeda, Yosifato Barbaro'nun söylediği Alanlar işte bu Türkçe konuşan Alanlardır. Bunlar da Karaçay- Malkar Türklerinin atasıdır.

B. A. Alborov, 20 yıl kadar bir zaman, Alanların dilleri hakkında bir şeyler bulabilmek için, bin kadar kitap, makale ve harita incelemiştir. Bu materyallerin birçoğu, Alanların en başından itibaren Türk kökenli olduklarını ve Karaçay- Malkar Türklerinin atası olduğunu ortaya koymaktadır. Bu materyallerin bir kısmı ise tarihi belgelerdir. Bu belgeler 1400 yıllık bir tarih sürecini içeriyor. Bu belgeleri yazanlar; Arap, Gürcü, Suriyeli, Rus, Rum, Fransız, Macar ve Alman alimlerdir. Bu belgelerden ortaya çıkan gerçekleri şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Alanlar öteki Türk kavimlerine oranla daha yüksek bir kültüre sahiptiler ancak diğer vasıfları eski Türk kavimleriyle aynıdır.
2. Alan- Asların dili Türk dilidir.
3. Alan- Aslar Türk kavimidir.
4. Tarihte bilinen Türk kavimlerinin bir kısmına alimler "Alan" adını vermişlerdir.
5. Bazı alimler, Alan- Asları Türk kavimleri grubunda göstermişlerdir.

Biz de, Karaçay- Çerkes ve Kabarbey- Malkar topraklarında yaşamış olan Alanlar hakkında buna benzer yedi belge bulduk. Bununla birlikte şu noktayı belirtmek gerekir; **"Alan- Aslar, İrani bir kavimdir ve konuştukları dilleri de İrani bir dildir"**

görüşünü ileri süren bir kısım alim bu görüşlerini doğru dürüst bir belgeye dahi dayandıramamışlardır. Tarihte herhangi bir İranî kökenli bir kavime "Alan-As" denildiğini gösteren hiçbir tarihi belge yoktur. **"Alanlar, İskitler ve Sarmatlara benzerler"** görüşü ise belge olarak kabul edilemez. Öte yandan İskit ve Sarmatların da İranî bir dil konuştukları şüphelidir. İskitler ve Sarmatların arasında birçok Türk kaviminin yaşadığını eski alimler açık bir şekilde ortaya koymuşlardır. Tarihte, birçok değişik kavim için İskit ve Sarmat denildiği de bilinen bir gerçektir.

IV. yüzyılda yaşamış olan Bizanslı meşhur tarihçi- alim Ammian Martsellin, Alanlar hakkında şöyle diyor: **"Alanlar her şeyleriyle Hunlara benzemektedirler. Ancak onlar Hunlara göre biraz daha yumuşak ve medenidirler ve daha yüksek bir kültüre sahiptirler (1)"** Hunların eski bir Türk kavmi olduğu artık bilinen bir gerçektir. Martsellin "her şeyleriyle" derken "dil, giyim, adet, gelenek, içinde yaşanılan evler ve hayat tarzı" gibi kültür öğelerini kastetmektedir. Martsellin'in döneminde İran ile Bizans komşuydu ve bu iki devlet arasındaki ilişkiler M. Ö. yıllardan itibaren başlamıştı. Bizanslılar, İranlıları çok iyi biliyorlardı ve tabii ki Alanları da tanıyorlardı. Eğer Alanlar, İranî bir kavim olsalardı, Martsellin bunu ifade ederdi.

Gürcüler ile Alanlar bin yıldan fazla bir zaman birbirleriyle komşu olarak yaşamışlar, birbirlerinden kız alıp vermişler, karşılıklı ticaret yapmışlardır. Kafkasya'da, özellikle de Kuban ve Terek ırmakları civarında yaşamış olan Alan- Asları çok iyi bilen Gürcü vakanüvislerin yazdıklarına bir bakalım: **"Vobos (Hazar kağanının oğlu) ve onun kabilesi Ovslardır (2)"** Gürcü vakanüvisler, Alanların Hazarlardan çıktığını söylerler. Eski Gürcüler, Alanlara "Ovsı" adını vermişlerdir ve bu tarihte kayıtlıdır. Hazarlar ise bir Türk kavmidir ve bunu Gürcüler de çok iyi biliyorlardı. Çünkü, Hazarlar sürekli olarak Gürcü topraklarına akınlar yaparlardı. Öte yandan aynı dönemlerde Gürcüler ile İranî halklar arasında yakın ilişkiler kurulmuş durumdaydı. Gürcüler, herhalde, İranî kavimler ile Hazarların birbirlerinden başka kavimler olduğunu biliyorlardı. Bu yüzden, Kafkasya'daki Alanların tümü İranî olsalardı, Gürcüler onların Hazarlardan çıktığını söylemezlerdi. Alanların Hazarlardan çıkmış olduğunu başka alimler de söylerler. Bununla ilgili, M. Seleznev şöyle diyor: **"Alanlar, Abhazya'nın yukarı kısımlarından Beştav bölgesine kadar, Kahetiya (Gürcistan'ın doğu tarafı), Dağıstan dağları, Hazar denizine kadar olan bölgelerde yayılmışlardır. O dönemin tarihçileri, buralarda yaşayan kavimlere türlü adlar vermişlerdir. Bu adlar genellikle Alan, Osetin, Hazar şeklindedir (3)."**

Ancak, burada şu noktayı açıklamak gerekir. M. Seleznev'in burada ifade ettiği kavimler arasında geçen "Osetin" sözünde bir yanlışlık olmalıdır. Çünkü,

"Ovset" veya "Oset" sözleri, XVIII. yüzyılda "Ovs" sözünden türemiştir. "Ovs" sözü ise yukarıda da belirttiğimiz gibi, Gürcülerin Alan- Aslara verdiği addır. Gürcü dilindeki "-et" affiksi ise bir kavme mensubiyet anlamında "-lı, -li" ekidir. Rusların da bu söze "-tin" affiksini eklemesiyle ortaya "Os- et- tin" sözü çıkmıştır. Bu durumu, Ord.Prof. Dr. A. İ. Gil-denstedt de aynı şekilde açıklamıştır. Öte yandan başka bir noktayı daha belirtmek gerekir; Hazarlar, Kuzey Kafkasya'da V- X. yüzyıllarda yaşamışlardır (4).

Meşhur Arap alim İbn Dast, 913 yılında, Kuzey Kafkasya'da yaşayan kavimlerle ilgili şunları yazmaktadır: **"Peçenekler ile Hazar Kağanlığı arasında büyük bir (özerk) bölge vardır. Bölgenin bir tarafında yüksek dağlar yer alır. Bu bölgenin düzlük yerlerinde iki Türk kavmi yaşar. Bunlardan biri Tulaslar, diğeri de Kergerahlardır (5)."** "Tulas" sözünü (Tavlas > Tavlu- as = Tavlu Alan) anlamak hiç de zor değildir. "Tavlu" (Dağlı) sözü, Karaçay- Malkarlıların çok eski tarihlerden beri kendilerine verdikleri addır. V. A. Kuznetsov da, "Tulas" (Tavlas) adlı Türk kavminin, Karaçay- Malkarların atası olduğunu ve bu sözün "Tavlu- As" (Dağlı- As) sözlerinden oluştuğunu ve bu kavmin konuştukları dilleri itibariyle eski Bulgar Türkçesi'ne dönüşen Alan- Aslar olduğunu söylemektedir (6).

Arap coğrafyacı İdrisi (XII. yy.) ve İbn Said (XI- II. yy.) de; Abhazya'nın doğusundaki bölgelerde Alan- Asların yaşadığını söylemektedirler. V. V. Barthold, İdrisi ve İbn Said'in yazdıklarını şöyle aktarıyor: **"İbn Said'in söylediğine göre Kafkasya'nın en batısında Kasa adlı bir kavim vardır. Elimizdeki diğer materyallerle karşılaştığımızda bunların Kasoglar olduğunu anlıyoruz. Doğuda ise Arkeşler (Azkeş), Abhazlar ve Alanlar yaşamaktadır. Bunların hepsi Hristiyanlardır ve Abhazlar dışındaki diğer kavimlerin tümü Türk kavimlerinden sayılmaktadırlar (7)."**

Arkeşler (Azkeş) Alanların "As" koluna mensuplardır. Eskiden, Dağıstan'da Alanların "Keş" adında bir kolu yaşamaktaydı (8). "Arkeş/ Azkeş" sözünün anlamı "As/ Yas- Keş" (Aslara mensup Keş) şeklindedir. Ancak bu sözün anlamı "Asların bir parçası (azı)" şeklinde de olabilir. "Keş" sözü, eski bir Türkçe sözdür. Anlamı "okluk/ ok torbası / ok kılıfı" demektir. M. A. Habiçev ise bu sözü, "Az (As)- Keş (kişi/adam)" şeklinde açıklamaktadır (9).

Meşhur Arap tarihçisi ve coğrafyacı Abulfeda (1271- 1331) , Karaçay- Çerkes, Kabarvey- Malkar ve Abhazya'da yaşayan Alan- Asların bir Türk kavmi olduğunu söylemektedir. Abulfeda şunları yazıyor: **"Abhazya'nın doğusunda, denize yakın bir bölgede "Alanı" adında (Medinet Alanie) bir şehir vardır. Bu şehirde Alan adında bir kavim yaşamaktadır. Bu yüzden şehrin adı Alanı'dır. Alanlar (Al- Lan) Türk'türler ve Hristiyan dinine men-**

supturlar. Bu bölgelerde Alanlar oldukça kalabalıktırlar. Çok geniş bir araziye yayılmışlardır. Alanlara yakın bir yerde "Assı" (Al- Ass) adında bir Türk kavmi daha yaşamaktadır ki bunlar da Hristiyandırlar. Alanların kalesi bu yöredeki en güçlü ve sağlam kaledir. Bu kale, dağların yukarısındadır. Gökteki bulutlar sanki bu kalenin başında bir kalpak gibi duruyorlar. Bu kalenin içindeki halk (Alanlar), Demirkapı'ya kadar olan yerlere hakimdir (10)."

Bizce, Abulfeda'nın söylediklerinin tümü gerçekleri yansıtmaktadır. Çünkü: Alanların bir kısmının Abhazyaya topraklarında yaşamış olduğu tarihi belgelerle sabittir (11). Derbent geçidi "Kapıların Kapısı" şeklinde adlandırılmaktadır. Ancak bu yakıştırma bizde, Elbruz dağı çevresindeki geçitler için kullanılır. bununla ilgili çeşitli deliller de vardır (12). Sözgelimi, Bizans, Türk ve Hazar Kağanlarının elçileri hep bu geçitleri kullanırlardı. Kluhor geçidi canlı bir ticaret yoluydu. XIII.- XIV. yüzyılda, Dağıstan'da çok fazla Alan yoktu. Bu dönemlerde Dağıstan'da Alanların yaşadığına dair bir belge yoktur. Öte yandan aynı dönemlerde, Malkar bölgesine "Asiya", Malkarlılara da "As", Karaçay bölgesine "Alanya", Karaçaylılara da "Alan" denildiğine dair birçok belge ve delil vardır (13). M. Ö. birinci 1000'de, Elbruz dağına "Kavkaz" adı veriliyordu. Türk kavimleri ise yüksek Kafkas dağlarına "Kapka" adını vermişlerdi (14).

Kafkasya'da yaşamış olan Alanların Hristiyan dinine mensup oldukları bilinmektedir. Bunu, İdrisî ve İbn Said de ifade etmişlerdir. Kafkasya'da, "tepesinde kale olabilecek" tek dağ vardır o da Elbruz dağıdır. Çünkü, Kafkasya'nın en yüksek, en haşmetli ve tepesinde bulutların bir kalpak gibi durduğu dağ, Elbruz dağıdır. Alanların, İranî bir kavim olduklarını ve bugünkü Osetlerin ataları olduğunu ileri sürenler, İdrisî ve İbn Said'in söylediklerine hiç kulak vermezler. Abulfeda'nın söyledikleri ise ikik türlü yorumlanmaktadır. U. S. Gagloyti ve Z. N. Vaneev, Abulfeda'nın söylediklerini çürütmeye çalıştılar. Onlar, Abulfeda'nın, İbn Al- Asir'in (XIII. yy.) seyahatnamesinde anlatılan Kıpçakları, Alan zannettiğini söylerler (15). İbni Al- Asir seyahatnamesinde şöyle diyor: "1222 yılında Moğolların istilasını yüzünden bir kısım Kıpçak kabilesi dağların yükseklerine kaçtılar" Ancak, İbn Al- Asir'in "yüksek dağlar" dediği yer neresidir? Dağıstan mı, Çeçen- İnguş mu, Oset mi Kabardey- Malkar mı, Karaçay- Çerkes toprakları mı, yoksa Krasnodar toprakları mı? Bu bölgelerin hepsinde yüksek dağlar vardır.

İbn Al- Asir, Alanların nerede yaşadıklarına dair hiçbir şey söylemiyor. Abulfeda ise Alanların yaşadıkları yerleri ayrıntılı bir şekilde anlatıyor. İbn Al- Asir, Aslarla da ilgili hiçbir şey söylemiyor. Abulfeda ise aynı şekilde Asların yaşadığı yerleri ayrıntılı bir şekilde açıklıyor. İbn Al- Asir, Alanların dinleri

hakkında bir şey söylemiyor. Söylediği tek şey: "Kıpçakların dini de Alanların dinine benzer" şeklindedir (16). Abulfeda ise, Alanların Hristiyan olduklarını söylemekle yetinmiyor: "Alanlar, Hristiyan dinine mensup bir Türk kavmidir" diyor. Al- Asir "yüksek dağ" dan ve onun başındaki kaleden hiç bahsetmiyor. Halbuki XIV. yüzyıldaki Elbruz dağı tepesinde sağlam kaleler inşa edilmişti. Timur'un askerleri bu kaleleri güçle zaptetmişlerdir (17).

Alanların İranî bir kavim olduklarını ve bugünkü Osetlerin ataları olduğunu ileri süren ikinci bir grup alim (V. İ. Abayev, E. P. Alekseyeva, vs.): "Abulfeda'nın bahsettiği Alanlar gerçekten de Türk idiler. Ancak bunlar başlangıçta Türk değil, İranî bir kavim idiler. Daha sonra bunlar, X- XV. yüzyılda Karaçay- Malkar vadilerine gelen Türk kavimleriyle karışarak Türkleştiler. Öte yandan, Alanlarla karışan Türk kavimleri ise Alanların kavim adını ve dinlerini (Hristiyanlığı) benimzediler" V. İ. Abayev bu görüşü şöyle desteklemektedir: "Alan- Aslar, Hristiyan dinine mensup idiler. Bu yüzden onların Türkleşmesi mümkün değildir. Öte yandan, Alan- Aslar gerçekten de Türk iseler, Hristiyan olmayacaklardır (19)." Yani, Abayev'in demek istediği şudur: "Türk kavimleri Hristiyan olmamışlardır, Hristiyan olan kavimler için de Türkler yoktur." Ancak, Abayev'in bu görüşünün yanlışlığını ortaya koymak hiç de zor değildir.

Yukarıda belirtilen vadilere çok fazla nüfuslu Türk kavimleri gelip yerleşmemişlerdir. Eğer böyle olsaydı, Gürcü vakanüvisler ve Bizanslı tarihçiler bundan bahsederlerdi. Osetya'dan Karaçay'a (Teberdi ırmağı) kadar olan bu kadar geniş bir arazide Türk kavimleri yaşamış olsalardı, herhalde tarih sayfalarına bir şeyler kaydedilir ve bu bölgelerde arkeolojik kalıntılar bulunurdu. Ancak durum söylediklerimizin aksi yönündedir.

Kuzey kafkasya'da iz bırakan Türk kavmi Bulgarlardır. Bulgar mezarları, Kabardey- Malkar'da üç yerde bulunmuştur. Bunlar, VIII- IX. yüzyıldan kalmışlardır (20). Arkeolojik bilgilere göre Bulgarlar, Karaçay- Çerkes'te iki bölgede; Küçük Karaçay bölgesinde Rim- Gora ve eski Humara şehrinde yaşamışlardır. Bulgarlar bu bölgelerde VIII- X yüzyıllarda yaşamışlardır (21). Daha sonra buralarda yaşayan Bulgarlar, Alanlarla karıştılar ve eridiler. Kıpçaklardan kalan arkeolojik kalıntılar ise Pregradna, Kobu Başı, Storojevoy, İspravna, Kubina ve Beštav çevresi dışında başka yüksek dağlık bölgelerde görülmez (22).

X- XIII. yüzyılda bu bölgelerde Alanların nüfusu oldukça fazlaydı (23). E.P. Alekseyeva'nın ifadesine göre, sadece Karaçay bölgesinde 40'tan fazla Alan yerleşim yeri vardı (24). Peki bu kadar Alan yerleşimi olan bu bölgede Alanları asimile edecek kadar fazla Türk kavmi nereye yerleşmiştir?

V. İ. Abayev'in ikinci görüşünün de yanlış oldu-

ğuna dair birçok delil gösterilebilir. Tarihi ve lingüistik materyallerden de anlaşılacağı gibi eski Türk kavimleri arasında Hıristiyanlığı kabul edenler oldukça fazladır. Bugün bile Hıristiyan dinine mensup Türkler vardır. XIII. yüzyılda, Cengiz Han'ın istilasından önce, Uygurlar, Merkitler, Guzlar, Hıristiyan idiler (25). Öte yandan, Kuzey Kafkasya'da yaşayan Musevi Hazarların önemli bir kısmı da Hıristiyan idi. Günümüzde ise, Gagavuzlar ile Çuvaşların Hıristiyan dinine mensup birer Türk kavmi oldukları malumdur.

Abulfeda'nın bizzat kendisinin Kuzey Kafkasya'da bulunmadığı anlaşılıyor. Peki o zaman nasıl olmuş da kitabında Alanlar hakkında bu kadar geniş bilgi verebilmiştir? V. V. Barthold bunu şöyle açıklıyor: "Abulfeda bu bilgilerin birçoğunu İbn Said'in eserinden almıştır. İbn Said ise, XII. yüzyılda yaşamış olan bir arap coğrafyacından almıştır (27)." Ancak, Abulfeda, Alanlarla ilgili bilgileri, İbn Said'in eserinden faydalanmakla birlikte daha birçok yoldan da elde etmiştir. Bunların içindeki en önemli kaynaklar da; Kuzey Kafkasya ve Arap ülkeleri arasında mekik dokuyan Alan tüccarlarıdır. X. yüzyıldan itibaren, Araplara ve İranlılara çok sayıda Alan ve Dağıstanlı, esir olarak satılmaya başlanmıştır (28). Kuzey Kafkasyalı Alanlar aynı dönemlerde Mısır ile olan ticaret ilişkilerini oldukça ilerletmişlerdi (29). 1264 yılında, Mısır Sultanı El-Melik Ez-Zahhar, Moğol İmparatoru Berke'ye bir mektup yazmıştır. Bu mektup, Berke Han'a bir Alan tüccarı tarafından götürülmüştür (30). Bu dönemde, Suriye ile Mısır tek bir siyasi çatı altında ve bir devlet halindeydi ve devletin başındaki sultan bir Kıpçak kölesiydi. Tarihte, Kıpçaklar ile Alanlar, 100 yıl birbirlerine komşu olarak yaşamışlardır. Kıpçakların bir kısmı, 1222 yılında Alanlar bir ittifak kurup Moğollara karşı savaşmışlardır.

X- XI. yüzyılda Araplar, Karaçay bölgesinde İslam dinini yaymak için oldukça yoğun bir faaliyet içerisindeydiler. Bununla ilgili olarak, Arhız bölgesinde, İslam dinini anlatan Arapça yazılı taşlar bulunmuştur (31). 800 yılından 1200 yılına kadar Volga'daki Bulgar Devletinin başşehri Bulgar'da, Kuzey Kafkasya'daki Macar şehrinde, Besarabya ve Macaristan'da çok sayıda Arap yaşamıştır (32). Öte yandan aynı dönemde Kuzey Kafkasya'da oldukça kalabalık bir Alan nüfusu yaşamaktadır. Yani bu yıllarda, Araplar ile Alanlar arasında sıkı bir ilişki vardı. Arap gezginlerin yazdığı seyahatnamelerde anlatılanları, Ya. Reyneggs'in söyledikleri de desteklemektedir. Ya. Reyneggs beş yıl Gürcistan'da yaşamıştır. 1776-1781 yılları arasında Gürcistan kralı II. İrakli'nin vezirliğini yapmış, 1782-1783 yıllarında da II. İrakli ile I. Solomon'un başında olduğu Gürcistan'ın diplomatı olarak Ruslar arasında kalmıştır. Daha sonra ise, Astarhan'da çeşitli görevlerde bulunmuştur. Reyneggs birçok kereler Kuzey Kafkasya'da bulunmuştur. Bu sayede özellikle Gürcistan ve Abhazya bölge-

lerinde yaşayan küçük kavimler hakkında oldukça gerçekçi bilgiler vermektedir. Reyneggs, Abhazya ile Karaçay arasındaki yüksek vadilerde yaşayan Alanların bir bölümünün dilleri ve hayat tarzları hakkında bilgiler vermektedir: "Abhazya'nın kuzeydoğusunda, Kuban ve Gordion dağlarının ayrıldığı yerde bir yüksek vadiye aynı kökten küçük ve fakir iki halk yaşamaktadır. Bunların adı "Alani" dir. Tatarlar bunlara "Edeki Alan" ve "Ostey" derler. Bu iki halk Kafkas- Tatar dillerinin karışımından oluşmuş değişik bir dili konuşurlar. Kendilerine yakın yerlerde ve kendileriyle aynı kökten olan diğer halklardan tek farklılıkları budur. Bu halkın insanları kendilerine "Tson" derler. Komşuları ise "Soan, Sonti, Tsinti" derler. Bu iki halk hayvancılık ve tarlacılık işleriyle uğraşırlar. Ancak tarlaları çok az ürün verir. Bu yüzden onlar tarla işleriyle pek fazla ilgilenmiyorlar. Daha çok yağmacılık ve talan işleriyle meşgul oluyorlar. Kuzeydeki Tatarlar ile güneydeki İberler, bunların yağma ve talan işleri için çok müsait bölgelerdir. Bu iki halkın tarihteki meşhur Alanlardan olduklarına şüphe yoktur. Belki, tarihte "Strabo" (Strabon) diye bilinen Svanların da bunlarla bir akrabalığı olabilir (33)."

Reyneggs'in bahsettiği bu iki halkın Alanların bakiyesi olduklarına hiç şüphe yoktur. XVII- XVIII. yüzyılda bu bölgede eski Alanların bir bakiyesi olduğu birçok alim tarafından da ifade edilmiştir. Gürcistan'da 20 yıldan fazla yaşamış olan A. Lamberti de bu Alan bakiyesinden bahsetmekte ve onları Karaçay, Svanetya ve Abhazya arasında göstermektedir. Ya. Pototskiy ise bunlar hakkında şöyle diyor: "Bu Alanlar, Svanlara komşu olarak yaşıyorlar ve nüfusları 1000 kişiden fazla değildir (34)." Yüksek dağ vadilerinde yaşayan bu Alan bakiyesi hakkında İ. Gerber de bahsetmiştir (35).

XIX. yüzyılda bile Abhazya ve Kodor ırmağı çevresinde Alan bakiyelerinin yaşadığı tarihi belgelerle sabittir. Kodor ırmağı çevresindeki Alan bakiyesinin yaşadığı köyün adı "Alanda" idi. Bu adın "Alan" sözü ile eski Türkçe'deki "-da" affiksinin birleşerek ortaya çıkmış olduğu anlaşılmaktadır.

Zihinlerde, "Karaçaylıların kökeni Alanlardan geliyor ise, Karaçaylılar bugün Alan adı yerine neden Karaçay adını taşımaktadır?" şeklinde bir soru gelecektir doğal olarak. Ancak bu durum, Karaçay- Malkarlıların kökeninin büyük kısmının Türkçe konuşan Alanlardan olduğuna ters düşmez. Yakın tarihte "Alan" ve "Karaçay- Malkar" adlarının ayrı ayrı geçmesinin nedeni ise, yukarıda bahsedilen Alan bakiyelerinin varlığına delildir. Çünkü bu halk, eski atalarının "Alan" adını korumuştur. Reyneggs'in ifadesiyle, tarihte Karaçaylılar için "Tatar" sözü de kullanılıyordu.

Malkarlılar ise yaşadıkları vadi adlarıyla anılıyordu. Yukarıda anlatılan bu Alan bakiyesi, eski Kafkas

dillerinden biriyle karışık olarak ana dilleri olan Alanca'yı konuşuyordu. Karaçay- Malkarluların konuştuğu dil ise temiz ve arı bir Türkçe idi. Peki neden böyle bir durumla karşılaşmaktayız. Çünkü bu eski halkın bir parçası "bütün"den ayrılarak başka bir yerlere gidip yerleşirse, onların dili temiz kalır ve eski dilden pek fazla bir şey kaybedilmez. Bu durum, dillerin tarihi gelişimleriyle paraleldir.

Sözü edilen bu Alan bakiyesi, Kuban ırmağı çevresinde yaşayan eski Alanlardan ne zaman ayrılmıştır? Biz bu bütünden ayrılış tarihini, XIII- XIV. yüzyılda Kuzey Kafkasya bölgesinin Moğollar tarafından istila edildiği zaman olduğunu düşünüyoruz. Bu tarihten sonra Alanlar ile Bizans arasındaki ilişkiler de tamamen kopmuştur.

Başka bir önemli hususu daha ifade edelim ki, XVIII- XIX. yüzyıllarda birçok alim ve Gürcü- Megrel kavmi, Karaçay- Malkarlulara "Alan" diyorlardı. Osetler bugün bile Malkarlulara "As", Malkar bölgesine "Asiya", Karaçay bölgesine de "Ustur Asiya" (Büyük Asiya) derler. Aslar ise Alanların bir koludur.

XVIII. yüzyılda, Alanlar ile Karaçay- Malkarluların kültürü ayrılmış ve her iki kavim de kendilerine has bir kültür oluşturmuşlardır. Alanlar son dönemlerinde çok zor inşa edilen taş evlerde ve çitlerde yaşıyorlar, ilkel sedirlerde yatıyorlardı. Yaşadıkları mekanların içinde hayvanlarını da barındırıyorlardı. Alanlar sadece koyun ve tavuk besliyorlardı (36). Karaçay- Malkarlular ise bu dönemlerde görkemli ahşap ve taştan inşa edilmiş evlerde yaşıyorlardı. Karaçay- Malkarlular döşek, yastık, yorgan ve karyoladan haberdar idiler. İçinde yaşadıkları evlerinden ayrı ahırlarda sığır, koyun ve atlarını besliyorlardı. Bu Alan bakiyesi ile Karaçay- Malkarlular arasındaki bir diğer küçük fark ise, Alanların "Megrel şapkası" giymeleri idi.

"Edeki Alan" ve "Ostey" sözleri, eski Karaçay- Malkar sözleridir. Bu sözler, Alanların değişik diğer etnik adlarıyla birlikte özel bir inceleme konusudur.

Dipnotlar

1. Biblioteka inostrannih pisateley o Rossii, t. I, CPb, 1836, b. 61; Hrestomatiya po istorii drevnogo mira, M., 1953, b. 265.
2. Sbornik materialov dlya opisaniya mestnostey i plemen kavkaza, vip 22, Tiflis, 1897, b. 64.
3. M. Seleznev, Rukovodstvok poznaniyu kavkaza, kniga I, SPb, 1847, b. 30.
4. M. İ. Artamonov, İstoriya Hazar, L., 1962, b. 359.
5. D. A. Hvolson, İzvestiya o Hazarah, Burtasah, Bolgarah, Madyaraf, Slavyanah i Russah Abu- Ali-Ahmeda ben Omar İbn Dasta, SPb, 1869, b. 54.
6. V. A. Kuznetsov, Alanskie plemena Severnogo Kavkaza, 1962, b. 75.
7. V. V. Barthold, Soçineniye, t. VIII. M., 1973, b. 103- 113.
8. Ya. Reyneggs, Vseobşçee istoriko- geografiçeskoe opisaniye Kavkaza, ç. I, Gete- SPb., 1796, b. 96.
9. M. A. Habıçev, Karaçayev- Balkarskoe imennoe formoobrazoveniye i slovoizmeniye, Çerkessk, 1977, b. 78.
10. Abulfeda, Georrafıya, Paris, 1848, b. 276- 277.

11. Biblioteka inostrannih pisateley o Rossii, t.I, SPb., 1836, b. 45; L. Ya.Lüle, Çerkesiya, Krasnodar, 1927, b. 14; M. Seleznev, Rukovodstvo k poznaniyu kavkaza, kn. I, SPb., 1847, b. 140.
12. SMOMPK, vip., 38, Tiflis, 1908, b. 61.
13. E. P. Alekseyeva, Drevniya i srednevekovaya istoriya Karaçayev- Çerkessii, M., 1971, b. 168- 169.
14. SMOMPK, vip., 26, Tiflis, 1899, b. 66; U. S. Gagloyti, Alan i boprosı etnogeneza osetin, Tiflis, 1866, b. 231.
15. E. P. Alekseyeva, Drevniya i srednevekovaya istoriya Karaçayev- Çerkessii, M., 1971, b. 169; N. G. Volkov, Etnonimi i plemennie nazvaniya Severnogo Kavkaza, M., 1973, b. 95.
16. V. G. Tizengavzen, Sbornik materialov, otnosyaşçihsy k istorii Zolotoy Ordi, ç. I. SPb., 1884, b. 26.
17. V. G. Tizengavzen, Sbornik materialov, otnosyaşçihsy k istorii Zolotoy Ordi, ç. II. M-L., 1941, b. 122.
18. V. İ. Abayev, Osetinskiy Yazık i Folklor, M- L., 1949, b. 275; O proishojdenniy Balkartsev i Karaçayevtsev, Naçık, 1960, b. 130- 132.
19. V. İ. Abayev, Ob Alanskom substrate v Balkaro- Karaçayevskom Yazıke, Sb: "O proishojdenniy Balkartsev i Karaçayevtsev", Naçık, 1990, b. 131.
20. E. P. Alekseyeva, 15. E. P. Alekseyeva, Drevniya i srednevekovaya istoriya Karaçayev- Çerkessii, M., 1971, b. 28.
21. E. P. Alekseyeva, a. g. e., b. 101- 104.
22. Materialı po izuçeniyyu Stavropolskogo kraya, Stavropol, vip. II, 1964, b. 190.
23. Hudud- al- Alam, rukopis, Tumanskogo, L., 1930, b. 31.
24. E. P. Alekseyeva, Drevniya i srednevekovaya istoriya Karaçayev- Çerkessii, M., 1971, b. 125.
25. Jurnal "Narodı Azii i Afriki", No: 3, 1969, b. 82; S. Malov, Pamyatniki drevneturkskoy pismennosti, M., 1951, b. 131.
26. L. N. Gumilev, Otkritie Hazarii, M., 1966, b. 174.
27. V. V. Barthold, Soçineniye, tom VIII., M., 1973, b. 103- 113.
28. Hudud- al- Alam, Rukopis, Tumanskogo, L., 1930, b. 3.
29. İstoriya Dagestana, tom I., M., 1967, b. 171.
30. Z. N. Vaneev, Srednevekovaya Alaniya Staliinir, 1959, b. 84.
31. L. İ. Lavrov, Epigrafiçeskie pamyatniki Severnogo Kavkaza, M., 1966, b. 174.
32. Adıgi, Balkartsı i Karaçayevtsı v izvesteyah evropeyskih avtorov XIII- XIX VV., Naçık, 1974, b. 228.
33. A. Lamberti, Opisaniye Kolhidi, nazıvaemoy nine Mengreli- ey, SMOMPK, vip. 43, Tiflis, 1913, b. 2.
34. E. P. Alekseyeva, Drevniya i srednevekovaya istoriya Karaçayev- Çerkessii, M., 1971, s. 168.
35. A. ge.
36. Ya. Reyneggs, a. g. e. s. 17- 18.